

ŁUKASZ BIAŁY

(Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny)

MODA ZEGAROWA – XIX-WIECZNE CZASOMIERZE: RODZAJE I ICH FUNKCJE

Przedmiotem moich rozważań jest moda na XIX-wieczne zegary zarówno takie, których zadaniem było wskazywanie aktualnego czasu, jak i te pełniące „funkcję” dzieł sztuki. Jednak by bliżej przyjrzeć się zagadnieniu, należy krótko zwrócić uwagę na samą historię czasomierzy na przestrzeni wieków. Czas towarzyszy społeczeństwu od zarania dziejów, jednak spostrzeganie jego upływu zaczęło być bardziej dostrzegane od średniowiecza. Dopiero jednak w wieku XIX tak naprawdę zaczęto zwracać uwagę na dokładny, aktualny czas. Wpływ na to miało zmieniające się życie społeczeństwa, które było bardziej zobowiązane do przestrzegania czasu pracy, czasu wolnego itp. Większość czynności życiowych była oparta w czasie. Dodatkowym czynnikiem, który wpłynął na popularność czasomierzy był przewrót techniczny, za sprawą którego można było produkować coraz więcej zegarków dostępnych „prawie” dla każdego.

Na początku jednak chciałbym zwrócić uwagę na historię czasomierzy na przestrzeni wieków. Przyglądając się jej z dzisiejszej perspektywy, trudno sobie wyobrazić, jak można było żyć bez tak wspaniałego urządzenia jakim stał się zegar. Początkowo upływający czas obserwowano poprzez zjawiska astronomiczne takie jak: nadejście nocy po dniu, czy przez fazy księżyca. Kolejną z form obserwacji były zjawiska przyrodnicze. W tym przypadku za odnośnik upływającego czasu były zmieniające się pory roku. W pierwszym przypadku, obserwacja był dosyć łatwo zauważalna, drugi rodzaj natomiast był osadzony w dłuższych odstępach czasu (np. pory roku, zachowania zwierząt). Z wymienionych powyżej, najlepszą metodą upływającego czasu, było obserwowa-

nie pory dnia. To też pierwsze próby stworzenia czasomierza, były oparte o to właśnie zjawisko¹.

Zegary słoneczne, były pierwszymi czasomierzami na podstawie, których można było układać plan dnia (praca, posiłki, czas wolny). Te pierwsze, których konstrukcja nie była zbyt skomplikowana: gnomon wbity w ziemię dawał cień, którego obserwacja pozwalała „zmierzyć” upływający czas. W swojej historii czasomierze słoneczne ulegały ciągłym udoskonaleniom². Unowocześnienia dotyczyły również typów czasomierzy niemechanicznych³. Zegar słoneczny, ten najpopularniejszy, był przede wszystkim mało użyteczny, nie odmierzał czasu w nocy i podczas dni pochmurnych. Podejmowano skuteczne próby wynalezienia coraz lepszego zegara, który mógł pełnić swoją funkcję w dzień i w nocy oraz by był niezależny od warunków atmosferycznych. Takim czasomierzem okazał się zegar wodny, który spełniał większość zamierzonych czynności, o których mowa powyżej. Jedynym minusem był fakt, że czasomierz ten okazał się bardzo czuły na warunki atmosferyczne (w dni bardzo upalne woda odparowywała, natomiast w porze roku zimowej woda zamarzała).

Inną formą, bardziej wszechstronną i nowszą były zegary ogniowe oraz piaskowe. Bardziej zaawansowane funkcje, jak np. „mechanizmy” bicia były stosowane w zegarach wodnych, których zadaniem było sygnalizowanie dźwiękiem o upływającym czasie. Co podkreśla fakt, iż już wówczas przykładano wagę do zmieniającego się czasu. Oczywiście wynikało to też z faktu podziału dnia na różne czynności codzienne.

Rozwój wymienionych zegarów następował do okresu przełomowego w historii rozwoju zegara, jakim było wynalezienie zegara mechanicznego na przełomie XI/XII wieku. W tym miejscu chciałbym podkreślić główną rolę, jaką zegar mechaniczny zaczynał odgrywać na początku XII wieku. Jak wcześniej już pisałem, zegar regulował rytm życia mieszkańców, zwłaszcza w miastach i miasteczkach. Dodatkowo jednak należy zwrócić uwagę na rozwój klasztorów w omawianym okresie. Zegar był tam bardzo istotnym elementem, ponieważ wyznaczał czas na modlitwę. Dlatego też te pierwsze zegary mechaniczne pojawiają się na wieżach kościelnych bądź w klasztorach.

¹ Z. Mrugalski, *Czas i urządzenia do jego pomiaru*, Warszawa 2008, s. 75.

² Udoskonalenia: początkowo gnomon (patyk, pręt) był wbity w ziemię prostopadle. Dopiero po odkryciu kąta nachylenia ziemi, został on umieszczony również pod kątem. Stosowana podziałka godzinowa była płaska, udoskonalenie dotyczyło zastosowania wklęsłej podziałki, tak by pozwalała uwzględnić pory roku.

³ Czasomierze mechaniczne: pierwsze zegary bez napędu mechanicznego (kołowego) do początku XII w. Zegary mechaniczne: to czasomierze z elementami ruchomymi (koła ruchome), napęd grawitacyjny bądź sprężynowy (w późniejszym okresie także o napędzie atmosferycznym: np. *atmos*)

Miasta, te bogatsze, instalowały zegary wieżowe, tak by społeczeństwo mogło z nich korzystać. Nie wszystkie ośrodki miejskie mogły sobie jednak na to pozwolić. Wynikało to z faktu, że urządzenia te były bardzo drogie. To właśnie od przełomu XII/XIII wieku możemy zauważyć wzrastającą tendencję (modę) na zegary.

Z biegiem czasu, urządzenia te przechodziły liczne modyfikacje mające na celu udoskonalenie czasomierzy. Czyniono liczne kroki w kierunku takim by zegar chodził dłużej, był stosunkowo punktualny oraz jak najmniej awaryjny. Wynalezienie sprężyny⁴ przyczyniło się w dużym stopniu do upowszechnienia zegarów, zwłaszcza tych domowych, czy podróżnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż do XVIII wieku mieliśmy nadal do czynienia z produkcją ręczną, co znacząco wpływało na cenę ówczesnych czasomierzy oraz niewielką liczbę produkowanych sztuk.

Pionierzy przemysłu zegarowego

W połowie XVIII wieku możemy zauważyć początki popularyzacji wspaniałego urządzenia jakim stał się zegar. Tendencja ta zapoczątkowana została w rejonie Szwarcwaldu, gdzie tamtejsi górale, w chwilach wolnych od pracy (np. okresy zimowe) konstruowali proste zegary. Ich konstrukcja nie była skomplikowana, rezerwa chodu wynosiła ok. 12 godzin, w całości wykonane były z drewna. Początkowo, produkcja ta wynikała z własnego zapotrzebowania. Ludność ta chciała posiadać czasomierze, jednak ich zakup był niemożliwy, albo z przyczyn finansowych, albo z braku takowych urządzeń. Jednak informacja o produkowanych czasomierzach w domowych warsztatach doszła szybko rozniosła się po okolicy. Mieszkańcy innych miasteczek, również chcieli posiadać zwykłe, proste zegary, takie, na które było też ich stać. W tym miejscu należało by zwrócić uwagę na pojawiającą się, zarazem bardzo ważną postać, jaką był sprzedawca zegarów. Początkowo byli to handlarze zbierający/kupujący od ludzi różne towary, które sprzedawali w innych miastach i miasteczkach na targach. Jednak, ze względu na duży popyt na czasomierze, wyspecjalizowali się w tym fachu (ryc. 1).

Rejon Szwarcwaldu był coraz bardziej kojarzony z produkcją zegarów. Z czasem produkcja chałupnicza przybierała formę wytwórczości „fabrycznej”. W przydomowych warsztatach pracował już nie jeden, a kilku rzemieślników, ze względu na fakt, że potrzeby rynku były ogromne. To właśnie omawiany region uznawany jest za pioniera przemysłu zegarowego⁵. Niektórzy,

⁴ Sprężyna – wynaleziona została ok. 1400 r. (są źródła, które mówią jednak o 1500 r.).

⁵ P. Kurz, *200 Jahre Schwenningen Uhren 1765–1965*, Schwenningen 1965, s. 111–112.

widząc w tym biznes, porzucali swoje dotychczasowe zajęcia na rzecz produkcji zegarów. Jedną z najbardziej znanych rodzin, utożsamianą z rozwojem przemysłu zegarowego jest rodzina Schlenkerów. Historia ich działalności w tej gałęzi przemysłu zaczyna się na początku lat dwudziestych XIX wieku. Christian Schlenker zapoczątkował, późniejszą masową produkcję zegarów i zegarków.

Ryc. 1. Sprzedawca zegarów
(źródło: P. Kurz, *200 Jahre
Schwenningen Uhren 1765–1965*,
Schwenningen 1965)

Późniejsze powiązania rodzinne z Jakobem Kienzle spowodowały powstanie jednej z największych firm na świecie znaną jako Kienzle⁶. Do grona popularyzatorów czasomierzy możemy zaliczyć również takie postacie jak: Friedrich Mauthe, bracia Junghans, Thomas Haller, czy Gustav Becker. Oczywiście nie mogło by to udać się, gdyby nie przewrót techniczny, jaki miał miejsce w XIX wieku. Wcześniej produkcja była w całości ręczna, co zdecydowanie wpływało na ograniczoną ilość produkowanych czasomierzy. Jednak zastosowanie maszyn w procesie wytwarzania przyczyniło się do zwiększenia produkcji. W efekcie czego można było produkować dużo więcej zegarów i zegarków po niższych cenach. Dodatkowe czynniki, które miały również istotny wpływ na popularyzację czasomierzy to przede wszystkim rozwój transportu, lepszy obieg informacji: prasa, radio, itp. Produkty od wcześniej wymienionych

producentów docierały do odbiorców na całym świecie, a podkreślić wypada, że mowa o drugiej połowie XIX wieku. Głównie za sprawą powstających filii sprzedażowych w różnych krajach oraz poprzez sprzedaż wysyłkową, która na przełomie XIX/XX wieku bardzo rozwinęła się.

Moda na zegary i zegarki

Jeżeli zwrócimy uwagę na powyższe czynniki, które miały bardzo istotny wpływ na rozpowszechnienie się czasomierzy, zauważymy, że nie mogło by to mieć miejsca gdyby nie moda na zegary i zegarki w XIX wieku. Oczywiście, możemy dostrzec, że na przestrzeni wieków istniało już zapotrzebowanie na

⁶ J. Lehmhaus, T.S. Schmidt, P. Welchering, *Kienzle*, Zurych 2008, s. 9.

czasomierze, chęć ich posiadania (tylko wśród najzamożniejszych). Jednak dopiero wiek XIX pozwolił na ich upowszechnienie. Czynnikiem, który bez wątpienia miał wpływ na popularyzację zegarów był zmieniający się sposób życia. Przed przewrotem technicznym, a nawet nieco wcześniej, mieliśmy do czynienia ze stosunkowo stagnacyjnym trybem życia gospodarczego.

W XIX wieku możemy zauważyć, jak dynamicznie następuje okres uprzemysłowienia. Bardzo dobrym przykładem, może być miasto Łódź, które w pierwszych latach XIX wieku liczyło zaledwie kilkuset mieszkańców, a głównym źródłem utrzymania było rolnictwo. Jednak uprzemysłowienie, które ogarnęło świat w omawianym okresie, spowodowało, że już w drugiej połowie XIX wieku mamy do czynienia z miastem fabrycznym, zamieszkiwanym przez ponad 100 tys. mieszkańców⁷. Nie jest to przykład odosobniony. Zmieniające się czasy, po części wymuszały po trochu na ówczesnym społeczeństwie „lepsze obchodzenie się” z czasem. Rytm życia w dużych miastach wyznaczał przemysł, a dzień podzielony był na czas pracy oraz czas wolny. Sytuacja ta po części wymuszała na jednych pilnowanie i przestrzeganie czasu. By w jakimś stopniu ułatwić dostęp, a zarazem upowszechnić korzystanie z zegara, miasta, tak jak było to dawniej, instalowały czasomierze na ratuszach, dworcach i innych budynkach użyteczności publicznej. Moda na zegar wynikała również z procesu industrializacji. Rozwijające się miasta, te nastawione na dużą wymianę handlową, korzystały z transportu kolejowego, gdzie czas przyjazdu i odjazdu pociągów miał istotne znaczenie.

Kościół w omawianym okresie również posiadały zegary, te duże, wieżowe, by wierni zawsze mogli widzieć, która aktualnie jest godzina. Bicie w dzwony, bądź wygrywane melodie informowały wiernych również o czasie na modlitwę.

Czynnikiem, który miał również istotny wpływ na upowszechnienie się czasomierzy oraz wzrastającą modę na zegary w XIX wieku był rozwój prasy – zwłaszcza reklamy. To właśnie za sprawą reklamy prasowej, można było dotrzeć do najszerzej grupy potencjalnych odbiorców czasomierzy (ryc. 2).

Moda na zegary i zegarki była coraz większa. Część reklam występowała w codziennych tytułach prasowych, jednak w drugiej połowie XIX wieku zaczynają powstawać specjalistyczne tygodniki, miesięczniki poświęcone zegarom i wszystkiemu co z nimi związane. Najpopularniejsze z nich to: „Deutsche Uhrmacher Zeitung”, „Die Uhrmacher Woche”, „Deutscher Uhrmacher Kalender”, „Leipziger Uhrmacher Zeitung”. Z prasy tej potencjalni nabywcy mogli dowiedzieć się, gdzie można było nabyć zegar, jakie są aktualnie najmodniejsze i najpopularniejsze, gdzie ewentualnie można oddać zegarek do

⁷ J. Janczak, *Ludność Łodzi przemysłowej 1820–1914*, Łódź 1982, s. 38–40.

Nr. 22. Allgemeines Journal der Uhrmacherkunst.

ETZOLD & POPITZ, Leipzig,

Abteilung I:
Fabrik moderner Zimmeruhren.
 Eigene Dampfbohrerei u. Hauptisagewerk in Mühlhausen i. Th.
 Onix- u. Marmor-Isagisgerei u.
 Bronzependel- u. Zifferblatt-Fabrikation.
 Modellwerkstatt f. Holzgehäuse in Leipzig.
 Kantor, Lager u. Expedition: Katharinenstr. 31.

Abteilung II:
General-Vertrieb der
Polyphon-Fabrikate,
 und der
Haupt'schen Piano-Orchestrions,
Kosmoskop-Automaten
 u. sonstiger erstklassiger Musikwerke u. Automaten.
Christbaumständer.

Reichhaltiges Musterlager in Berlin, Prinzessinnenstr. 29.

Neuheiten:

Moderne Zimmeruhren (neudeutscher Stil) in ca. 50 neuen eigenen Mustern von Haus- und Wanduhren, Pendulen und Regulateuren.

Polyphon-Wandautomat Nr. 2 mit Glockenspiel und selbstthätigem Notenwechsel.

Polyphon-Schatullen in neudeutschem Stil.

Kosmoskop-Automaten zur Wiedergabe lebender Photographien. Antrieb durch Federkraft mit selbständiger elektrischer Lichtgabe. Austausch der Bilder.

In **Berlin**, Prinzessinnenstr. 29 (Vertreter S. Schlesinger)
 grosses Lager in **Polyphons** und **Noten**.

Ryc. 2. Reklama prasowa

(źródło: „Allgemeines Journal der Uhrmacherkunst”, Halle-Salle 1899, nr 22)

naprawy oraz jak były przybliżone koszty takiej usługi⁸. Największe firmy produkujące zegary ogłaszały się w prasie, przyciągając potencjalnych klientów. Ponadto, większość patentów była publikowana w specjalistycznych czasopismach⁹. Dodatkową formą reklamy oraz elementem upowszechniania się czasomierzy były Wystawy Światowe, na których producenci prezentowali swoje najnowsze osiągnięcia w branży. Ponadto, gdy któryś z nich zdobył wyróżnienie, bądź medal za swe produkty, powstawały liczne serie czasomierzy na tę okoliczność.

Moda na czasomierze ulegała też zmianie, początkowo największą popularnością cieszyły się zegary domowe: pokojowe, kuchenne, wiszące (ryc. 3–5).

Jednak za sprawą rozwoju techniki, można było konstruować zegary mniejsze, dokładniejsze, a co najważniejsze takie, które zabierano ze sobą na co dzień, bądź w podróż (ryc. 6). Wszystko za sprawą coraz nowszych narzędzi do produkcji czasomierzy, które można było nabywać od wyspecjalizowanych firm jak np. Boley¹⁰.

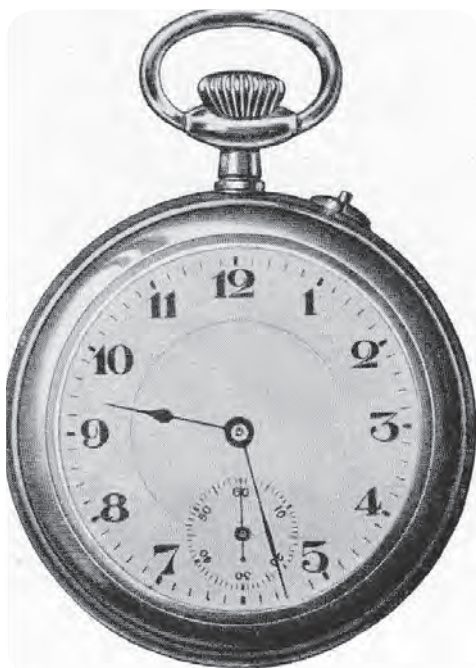
⁸ *Reparatur Grund Preis*, „Die Uhrmacher Woche”, nr 8 z 24 lutego 1923, s. 70.

⁹ *Patent-Nachrichten*, „Deutsche Uhrmacher Zeitung”, nr 2 z 15 stycznia 1908, s. 32.

¹⁰ *G. Boldys neuer Drehstuhl*, „Deutsche Uhrmacher Zeitung”, nr 23 z 1 grudnia 1885, s. 176.

Ryc. 3-5. Zegary pokojowe, kuchenne, wiszące
(źródło: Katalog Kienzle z 1926 roku,
w zbiorach autora)

Ryc. 6. Zegarek kieszonkowy oraz podróżny
(źródło: Katalog Kienzle z 1926 roku,
w zbiorach autora)

Możliwość posiadania „czasu” przy sobie w postaci przenośnych zegarków była wielkim luksusem, zwłaszcza podczas tak modnych podróży za sprawą rozwoju transportu i nowych linii komunikacyjnych. Zegary podróżne przybierały najróżniejsze formy od tych klasycznych do bardziej rozbudowanych o system bicia, z kalendarzem. Wraz z rozwojem techniki w dziedzinie zegarmistrzostwa, możliwe było konstruowanie mechanizmów odpornych na zmienne położenie (odpowiadał za to balans)¹¹ oraz inne niesprzyjające warunki (np. wstrząsy)¹². Moda na zegary przejawiała się też w ich eksponowaniu, czy to na sobie, czy to w domu lub innych miejscach do tego przeznaczonych. Zegarki kieszonkowe najczęściej były mocowane na de-wizkach często wykonanych ze

szlachetnych metali, wyeksponowanych tak by wystawały z kieszonki kamizelki. Zegary podróżne, wykończone były najczęściej obudowami metalowymi bądź drewnianymi obłożonymi skórą, ustawiane na stolikach lub wieszane.

Moda na zegary i zegarki w XIX wieku rozwijała się w różnych kierunkach. Oczywiście w połowie wcześniej wspomnianego wieku czasomierze przenośne były traktowane jako część garderoby, głównie kobiecej¹³. Forma początkowa zegarka na łańcuszku natomiast, jej wykończenie zależało już od panującej mody w danym okresie. Wcześniej wspomniałem o popularyzacji czasomierzy, co wynikało przede wszystkim z przewrotu technicznego, a zastosowanie maszyn do masowej produkcji, zasadniczo wpłynęło na

¹¹ Balans – składa się z kółka, osi i włosy. Dookoła osi zawinięty jest włos, jeden jego koniec zamocowany jest do osi, drugi jest przy obudowie mechanizmu. Sprężystość spirali zwanej włosiem powoduje ruchy to w jedną to w drugą stronę, jak przy wcześniej wspomnianym kolebniku.

¹² Z. Mrugalski, *Historia zegarmistrzostwa w Polsce*, Radom 2011, s. 81.

¹³ *Aus der Schule ins Leben...*, „Schmuck und Mode”, luty 1902, s. 4.

liczbę produkowanych sztuk oraz niższą cenę. Liczba odbiorców była duża, wynikało to również ze zmiany stylu życia, który zaczynał się kształtować w XIX wieku – czyli „w ciągłym biegu”¹⁴. Jednak mamy również do czynienia z modą na zegary, moda wizualną. Mimo produkcji maszynowej, masowej w XIX wieku powstawały również czasomierze bardzo ekskluzywne, drogie, na które było stać bardzo nielicznych. Moda ta wykształciła się w zamożnych rodzinach, a czasomierz był postrzegany najpierw jako dzieło sztuki, następnie jako urządzenie do odmierzania czasu.

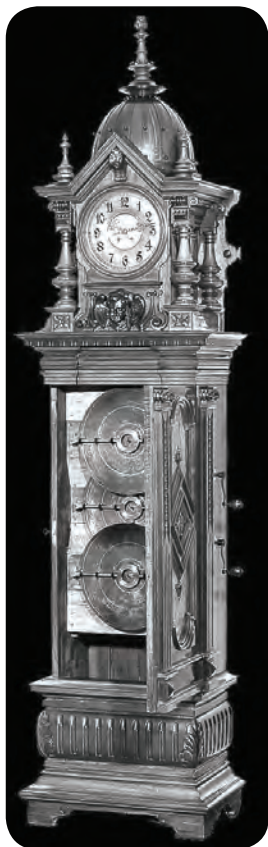
Ryc. 7. Zegar z polifonami

(źródło: <http://www.breker.com/english/index.htm>)

Powstają przy tym wspaniałe zegary z bardzo rozbudowanymi funkcjami. Bardzo często wyposażone były w rozbudowane mechanizmy sygnalizujące upływający czas. Do tego celu stosowano dzwonki, gongi spiralne, czy pozytywki¹⁵. Melodie były wygrywane przy pełnej godzinie (ryc. 7). Jeszcze

¹⁴ W ciągłym biegu – rozwijający się przemysł spowodował, że życie społeczeństwa zostało osadzone bardzo mocno w czasie. Trend ten utrzymuje się do czasów współczesnych.

¹⁵ W zegarach stosowano różną liczbę dzwonek, w zależności od melodii jaka miała być wygrywana, było to: 4, 8, 12, 14, a nawet 19 dzwonek. Gongi spiralne (najwięcej 9) były

Ryc. 8. Zegar obrazowy z automatem (źródło: <http://www.breker.com/english/index.htm>)

droższe i bardziej pożądane były tzw. automaty muzyczne, w których podczas wygrywania melodii poruszały się różne elementy: figurki, stateczki, ptaszki itp. w zależności od danego typu zegara (ryc. 8). Czasomierze takie był też częścią wystroju pomieszczeń, co wynikało z faktu, że były bardzo ciekawe wizualnie.

Powracając jednak do mody na czasomierze w XIX wieku chciałbym podkreślić jeszcze jeden istotny fakt. W okresie dopiero raczkującej radiofonii¹⁶, pożądane było mieć zegar, który wskazywał bardzo dokładny czas. Takimi czasomierzami były chronometry, których główną i zarazem jedyną funkcją było wskazywanie dokładnego czasu. Urządzenia te nie posiadały systemów bicia, elementów ruchomych, a obudowy były bardzo skromne. W tym przypadku liczyła się precyzja wskazań.

Podsumowanie

Czasomierze zyskiwały swą popularność wraz z rozwojem cywilizacyjnym. Początkowo dostrzegano upływ czas, lecz brak odpowiednich urządzeń do jego mierzenia powodował, że nie można było ich rozpowszechnić. Od średniowiecza możemy zaobserwować wzrastającą tendencję zainteresowania zegarami. Spowodowane to było większym ich rozwojem oraz występowaniem. Jednak dla nas kluczowym momentem stał się wiek XIX. To w tym okresie nastąpił największy rozkwit przemysłu zegarowego, od przydomowych warsztatów po wielkie fabryki produkujące kilkaset zegarów tygodniowo. Przewrót techniczny jaki nastąpił w tym okresie przyczynił się z jednej strony do masowej produkcji zegarków, a z drugiej natomiast do zwiększonego popytu na te urządzenia. Moda na zegarki była podyktowana zmieniającym się też trybem życia,

najprostszą formą muzyczną w zegarach, stosowaną też w niektórych przypadkach w produkcji masowej. Pozytywki występowały w dużych stojących i wiszących zegarach jak i tych małych podręcznych.

najprostszą formą muzyczną w zegarach, stosowaną też w niektórych przypadkach w produkcji masowej. Pozytywki występowały w dużych stojących i wiszących zegarach jak i tych małych podręcznych.

¹⁶ Sygnał radiowy umożliwiał przekazywanie informacji o danej godzinie, co pozwalało regulować czasomierze, tak by w danym regionie zegary wskazywały aktualną godzinę. Dzięki informacji nadawanej w radio można było doregulować czas.

Ryc. 9. Zegar obrazowy z automatem
(źródło: <http://www.breker.com/english/index.htm>)

gdzie społeczeństwo było zobligowane do poruszania się w „czasie”. Można również wyróżnić poszczególne grupy społeczne, dla których „czas” był istotny do życia, jak chociażby dla społeczeństwa fabrycznego w Łodzi, gdzie życie wypełniała praca, a czasu wolnego było niewiele. Na tym przykładzie można również zaakcentować fakt, iż nie było wówczas jeszcze powszechności czasomierzy. Robotnicy nie posiadający zegarków najczęściej korzystali z zegarów umieszczonych na budynkach fabrycznych lub bramach do nich prowadzących.

Moda na zegarki przetrwała do drugiej połowy XX wieku, kiedy to coraz bardziej umacniająca się w życiu codziennym elektronika spowodowała wyparcie klasycznych zegarków. W pierwszym etapie na rzecz czasomierzy elektrycznych, następnie innych urządzeń elektronicznych (np. telefon komórkowy). Jednak w ostatnich latach można zauważyć powracający trend związany z noszeniem zegarka naręcznego, co uzasadnia też tezę, że moda co jakiś czas powraca.

SUMMARY

Clock fashion – XIXth century timers: types and their functions

In the article I focused on the development of clocks over the centuries. The biggest boom of clocks was in the nineteenth century, what was the result of the technological revolution. The use of machines for the production of watches caused that it was possible to produce large quantity of clocks in low prices. Because of the popularity there was created a new fashion to have a clock. At the same time we can see how the clocks was developed and what was pointed out.